

BILDER I UTSTÄLLNINGEN

ELD OCH BLOD

GÖTEBORGS MEDICINHISTORIA GENOM 400 ÅR

GRÖNA RUMMET - BOTARE, BETTLARE OCH VANLIGT FOLK

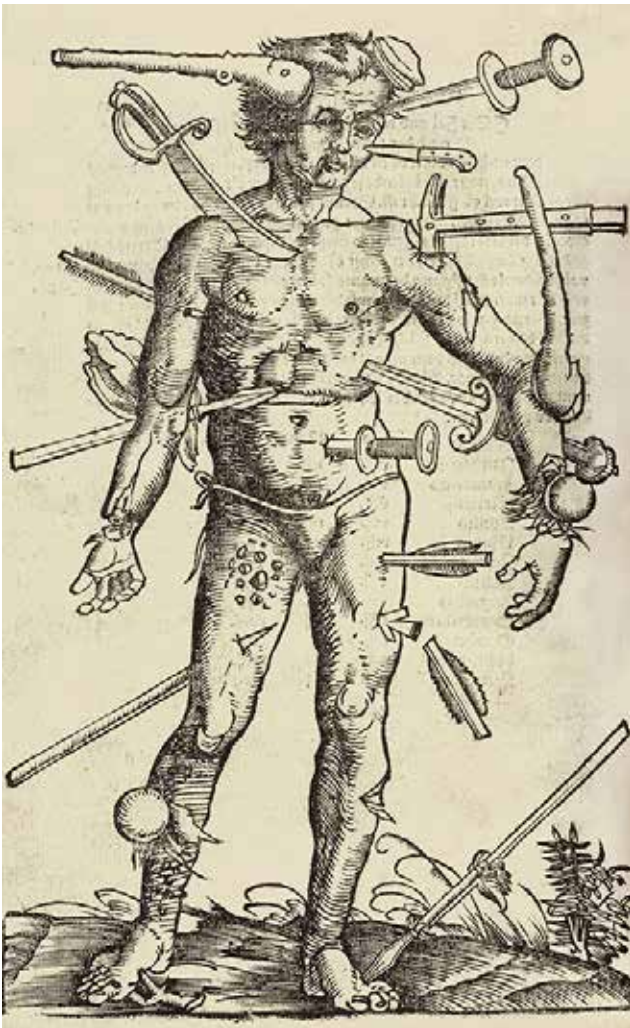
Illustration av fikonets laxerande effekt.
Hieronymus Bock (1498–1554).
Hagströmerbiblioteket.

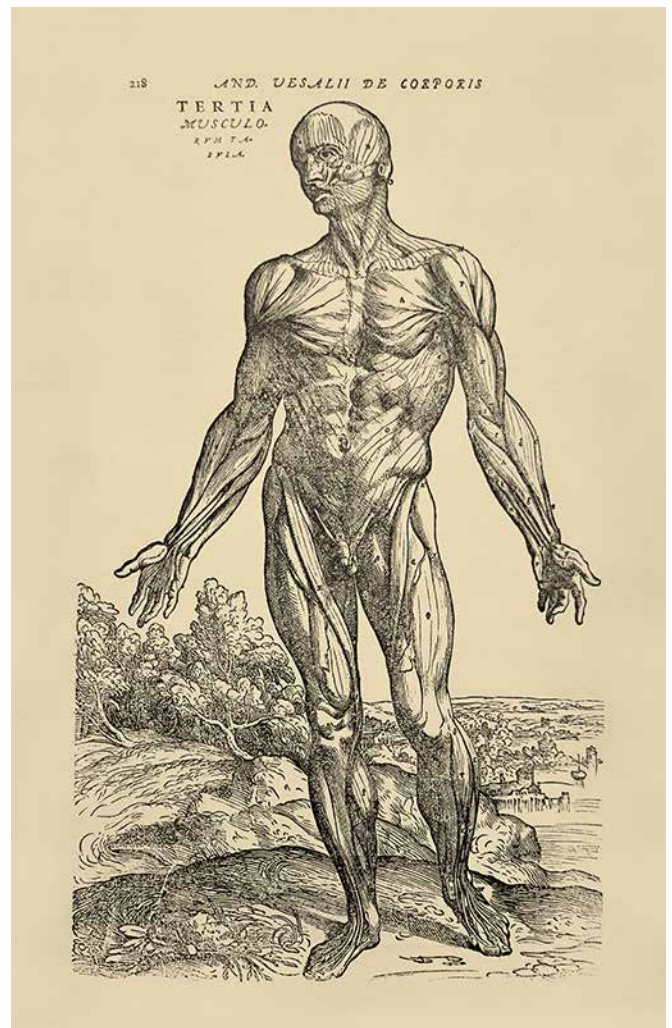
Britta Lena Andersson (1824–1904) eller
”Kungsbackagumman” är en känd klok gumma
som behandlar alla sorters sjukdomar och krämpor.
Ur Fredberg C.F.R Det gamla Göteborg (1919).

Dödsdansen av Gesina ter Borch (1631–1690) Rijksmuseum.

Ur Hans von Gersdorffs
Feldt-buch der Wundartzney (1542).

Ur Andreas Vesalius
De humani corporis fabrica (1543).

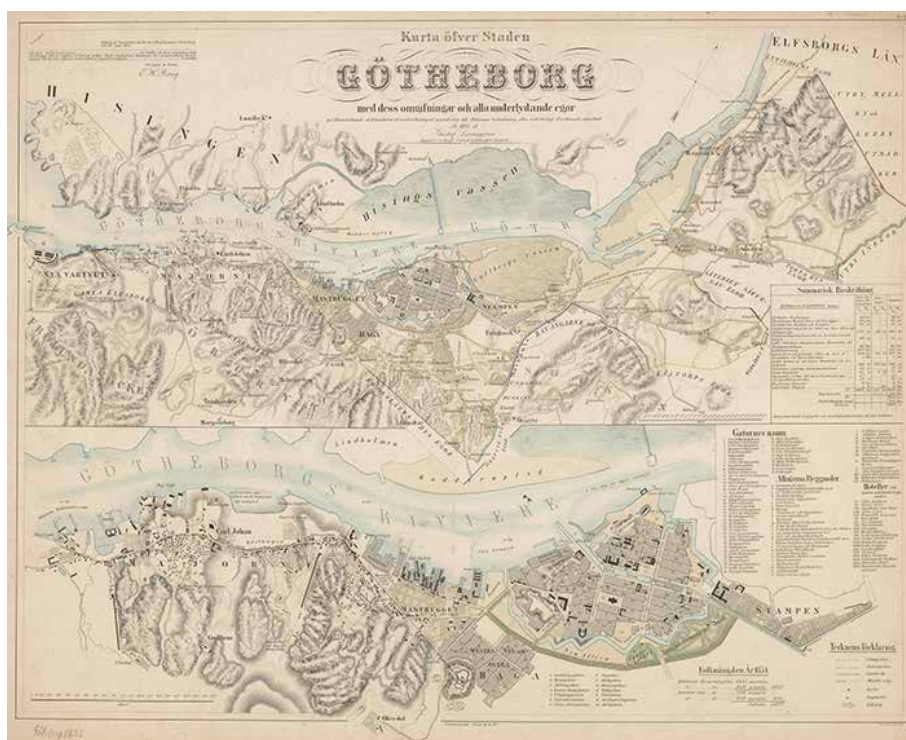

"Bracka" vid Drottningtorget.
 Verksamheten flyttade till Landala 1888.
 Foto: Aron Jonason 1900.
 Göteborgs stadsmuseum.

Stadsplan för Göteborg
 1644 av Kiettil Klaesson.

Wikimedia Commons.
 Bearbetad av Medicin-
 historiska museet.

Karta öfver staden
 Götheborg 1855.
 Riksarkivet.

Porträtt av Ostindiska kompaniets direktör Niclas Sahlgren (1701–1776). Sahlgren testamenterar en stor summa pengar som användes för att grunda det Sahlgrenska sjukhuset. Av Lorens Pasch den äldre 1747. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Porträtt av Catarina Christina Sahlgren (1723-1772), gift med Niclas Sahlgren. Av Lorens Pasch den äldre 1747. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Porträtt av Pehr Dubb (1750-1834) Av Lorens Svensson Sparrgren 1804. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Doktorn (1653) av Jan van Staveren efter en målning av Gerrit Dou. Rijksmuseum.

RÖDA RUMMET - ELD OCH BLOD

Lektion för elever vid Allmänna och Sahlgrenska sjukhusets (ASS) sjuksköterskeskola 1917.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Emma Klingberg tillsammans med sina elever i Göteborg, 1890-tal.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

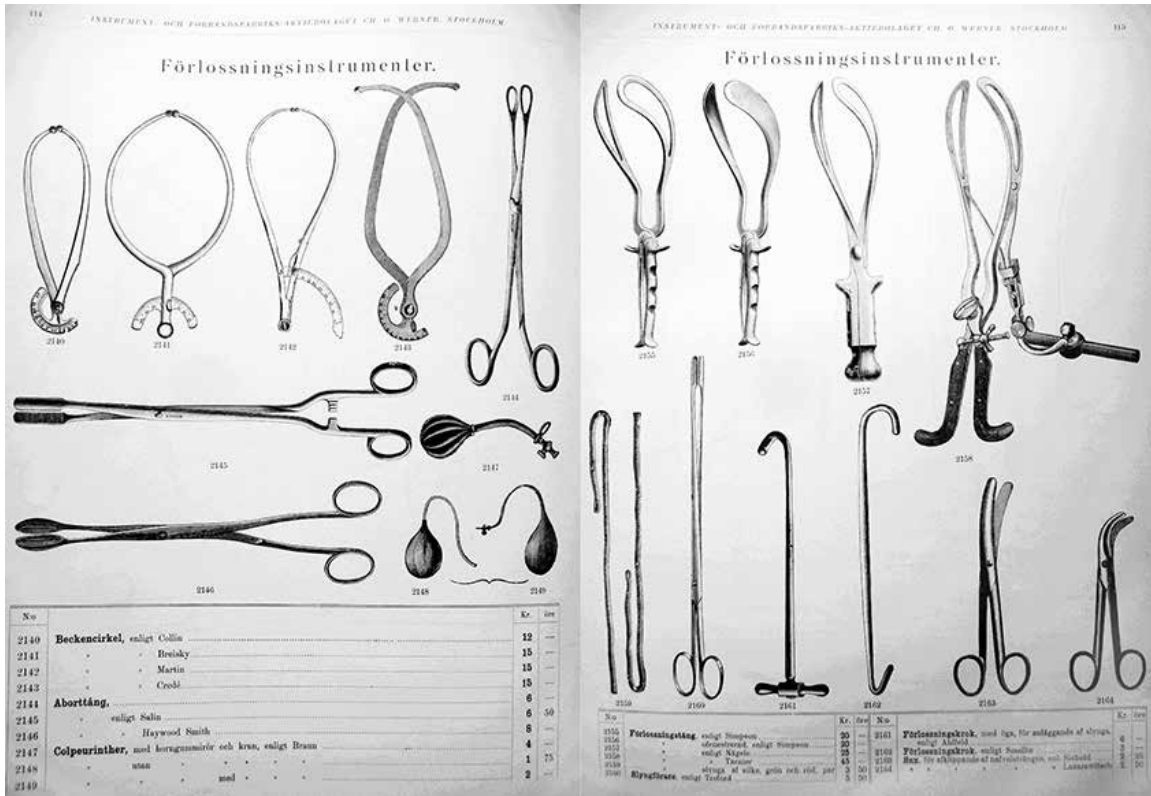
Operationssal Barnsjukhuset i Göteborg.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Operationssal Göteborg.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Operationssal Göteborg.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Förlossningsinstrument. Ur Instrument- och förbandsfabriks-aktiebolaget CH.O. WERNER, illustrerad priskurant 1900.

Johanna Hedén (1837–1912) föreståndare för Göteborgs barnmorske-anstalt från år 1867 till 1877. Utbildad barnmorska vid Stockholms barnmorskaskola och Sveriges första kvinnliga fältskär. Ur Pia Höjebergs *Jordemor* (2011).

Tvillingar i livmodern i början av förlossningen. Kopparstick av Andrew Bell efter en illustration av Jan van Rymsdyk i William Smellies *A Set of Anatomical Tables* (1780). Hagströmerbiblioteket.

BLÅ RUMMET - SMUTS, SKIT OCH SJUKDOM

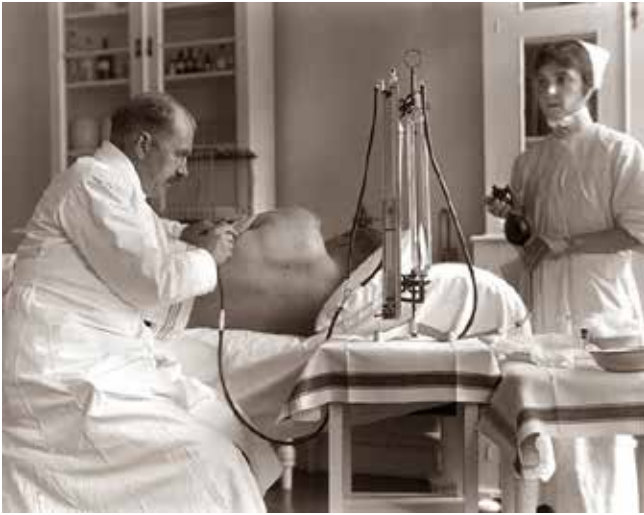
Foto över sjön Sommen vid Romanäs sanatorium 1920-tal.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

1910 öppnar Göteborg en informations- och hjälpbyrå för att motverka tuberkulos. Från 1929 ligger Dispensärcentralen vid Stampen. Huset byggdes som Göteborgs fattighus och är under tidigt 1900-tal vilohem för lungsjuka. Foto: Liljenstam 1959. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Dispensärcentralen vid Stampen.
Foto: Liljenstam 1959.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Forlaninibehandling, Vasa sjukhus 1930-tal.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Styrö Kustsjukhus 1943. Foto: Carl Alfred Träff

Renströmska sanatoriet 1913.
Foto: Aron Jonason. Göteborgs stadsmuseum.

Tuberkulospaviljongen vid Sahlgrenska sjukhuset
ca 1925. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Patienter på Romanäs
sanatorium 1907.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

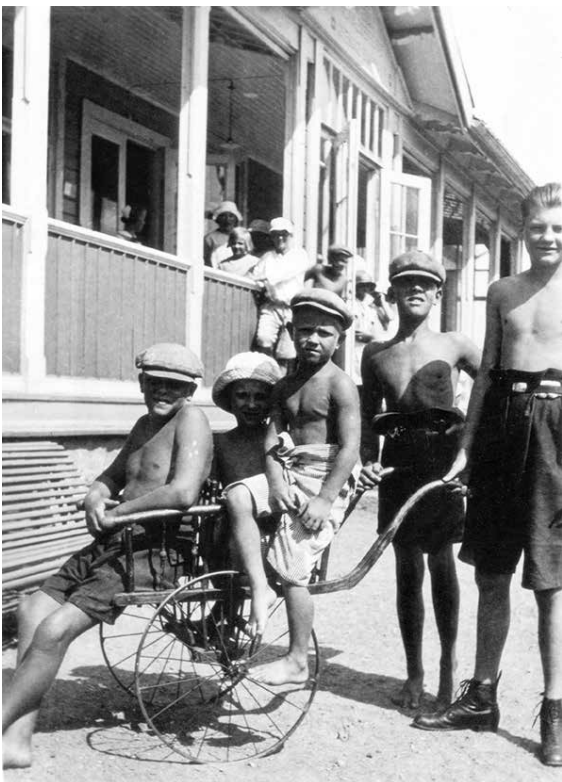
Patient på Romanäs
sanatorium 1907.
Ur Medicinhistoriska
museets samlingar.

Romanäs sanatorium 1907.
Ur Medicinhistoriska
museets samlingar.

Ågrenska konvalescenthemmet 1939. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Ågrenska konvalescenthemmet 1930-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Ågrenska konvalescenthemmet 1920-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Thora Wigardh (1860–1933)
Efter att ha avlagt läkar-examen öppnar hon en gynekologisk praktik 1897 som Göteborgs första kvinnliga läkare. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Oscarsgatan i Majorna
omkring 1920.
Göteborgs stadsmuseum.

Sophämtning på Avenyn
omkring 1900.
Foto: Fritz Bruce
Göteborgs stadsmuseum.

Saluhallen på Kungstorget
en marknadsdag
omkring 1900.
Göteborgs stadsmuseum.

Kängö karantänstation (1805–1934).
Teckning av C.W. Eckersberg, 1832. Statens Museum for Kunst.

”Le choléra”, illustration
ur Le Petit Journal 1912

*Sahlgrenska
sjukhuset
år 1848*

*Beläget i hörnet av
Östra Hamngatan - Spannmåls-gatan
i Göteborg*

Sahlgrenska sjukhuset år 1848. Beläget i hörnet av
Östra Hamngatan - Spannmåls-gatan i Göteborg.
Bearbetning av Medcinhistoriska museet.

Likvagn,
illustration av
Robert Jonsvik

© Robert Jonsvik

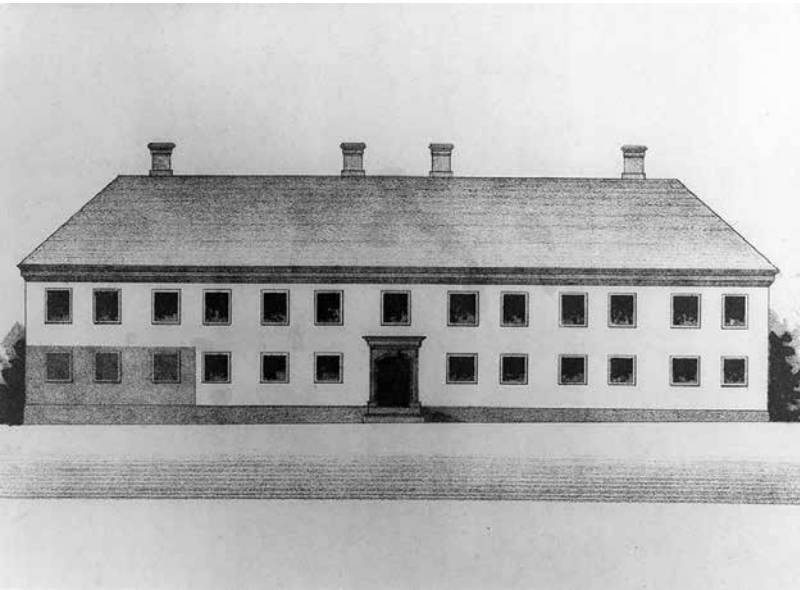

Göteborgs Epidemisjukhus omkring 1900.
Foto: Aron Jonason. Göteborgs stadsmuseum.

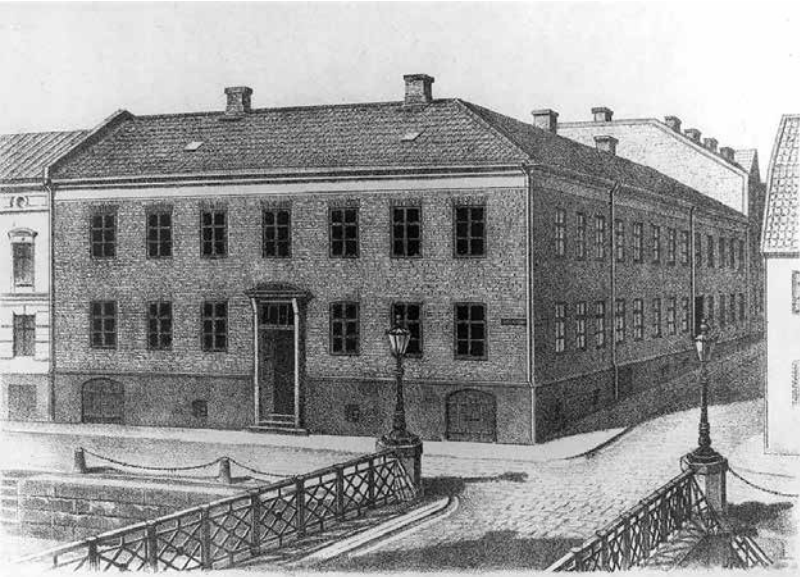
Distriktsskötarskornas emblem.

TURKOS RUMMET - EN NY TID

Första Sahlgrenska sjukhuset
1782–1823.
Beläget på Sillgatan,
nuvarande Postgatan.

Ur "Minnestal vid firandet af
Sahlgrenska sjukhusets
hundraåriga tillvaro
den 31 mars 1882"

Andra Sahlgrenska sjukhuset
1823–1855.
Beläget på Östra Hamngatan 11,
nuvarande Medicinhistoriska
museet.

Ur "Minnestal vid firandet af
Sahlgrenska sjukhusets
hundraåriga tillvaro
den 31 mars 1882"

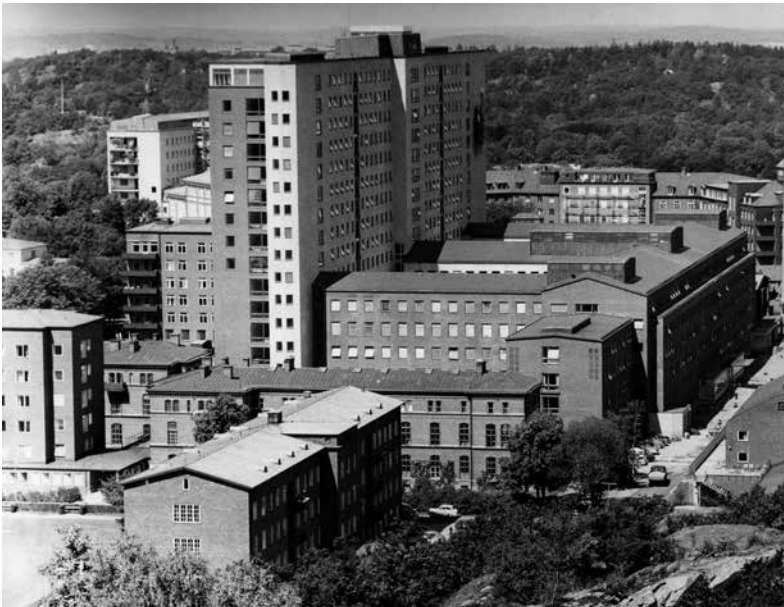
Tredje Sahlgrenska sjukhuset
1855–1900.
Beläget vid Grönsakstorget
på bastionen Carolus Dux.

Ur "Minnestal vid firandet af
Sahlgrenska sjukhusets
hundraåriga tillvaro
den 31 mars 1882"

Fjärde Sahlgrenska sjukhuset
1910-tal. Beläget i Änggården.

Foto: Aron Jonason
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

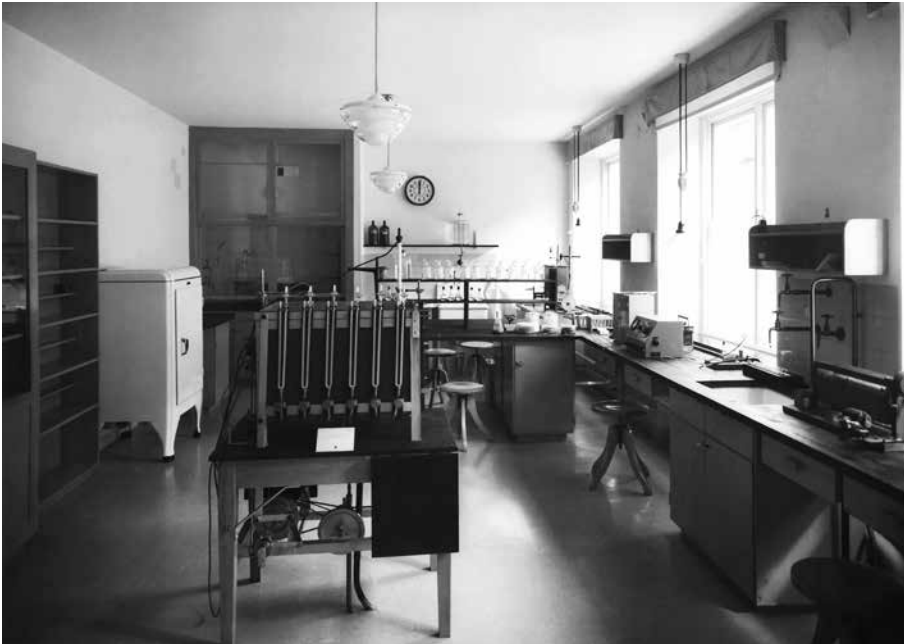
Centralkomplexet avslutar den
stora utbyggnaden 1936–1959.
Förändringen är så stor att det
ses som ett nytt sjukhus:
Det femte Sahlgrenska.

Foto: Änggårdens yrkesskolor.
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Rörpostsystem hos
vaktmästare på Sahlgrenska
sjukhuset 1959.

Foto: Änggårdens yrkesskolor.
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Foton överst och i mitten:
Centrallaboratoriet 1941.
Foto: Sven Sjöstedt.

Nederst: Mikroskopiska
undersökningar 1947.

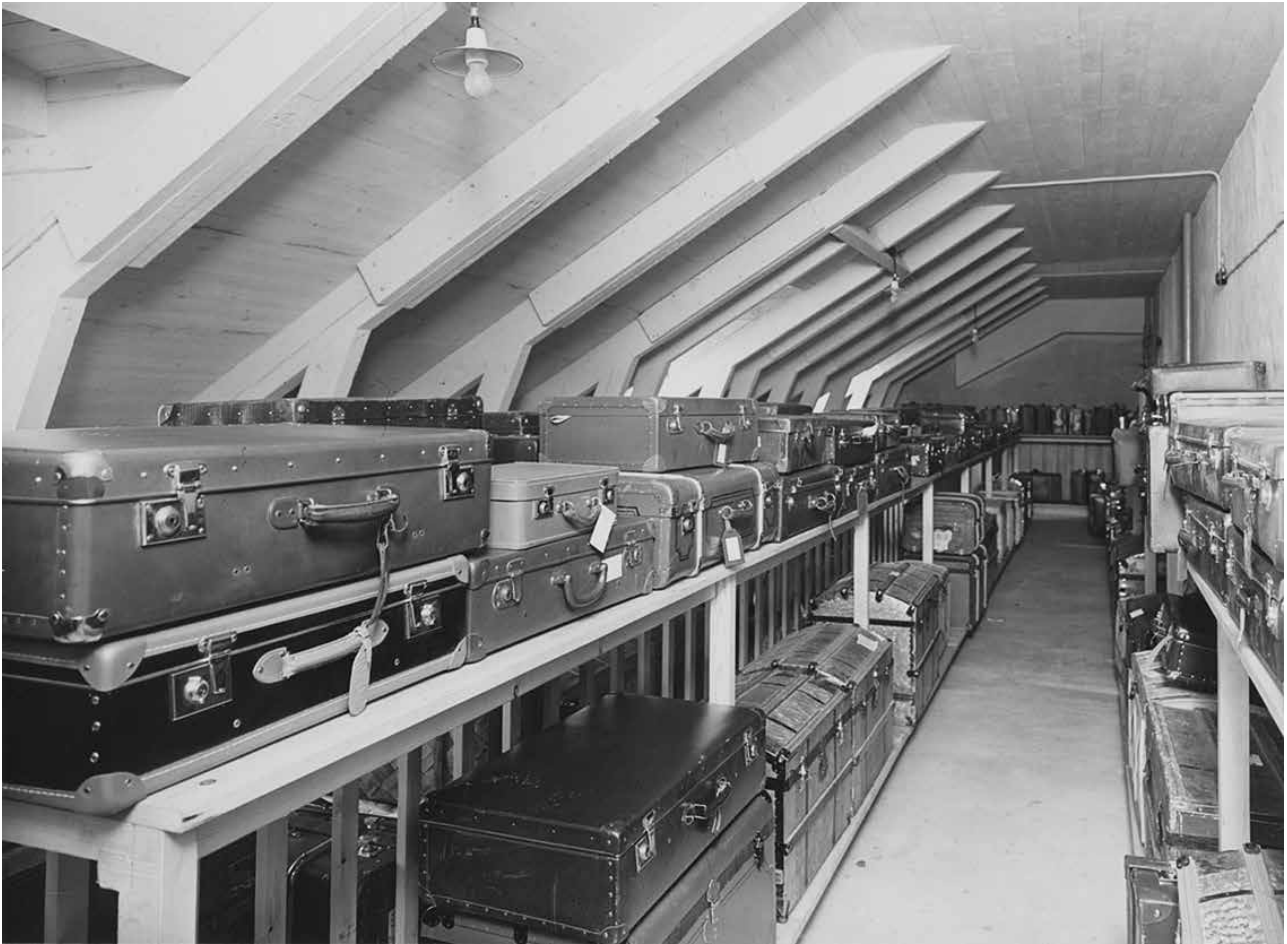
Foto: Änggårdens yrkesskolor.
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Blodcentralens kylrum. Foto: Richard Ahlander 1959. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Blodgivare tappas. Foto: Richard Ahlander 1959. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Väskvinden. Foto: Folke D. Sörvik. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

"Store Cerberus".
Vaktmästaren utanför ögon- och
örönklinikerna, 1930- tal.
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Tillbyggnad ögon- och örönklinikerna 1955.

Foto: Änggårdens yrkesskolor.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Statens sjuksköterskeskola i Göteborg 1965. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Eva Tomsic 1960.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Eva Tomsic.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

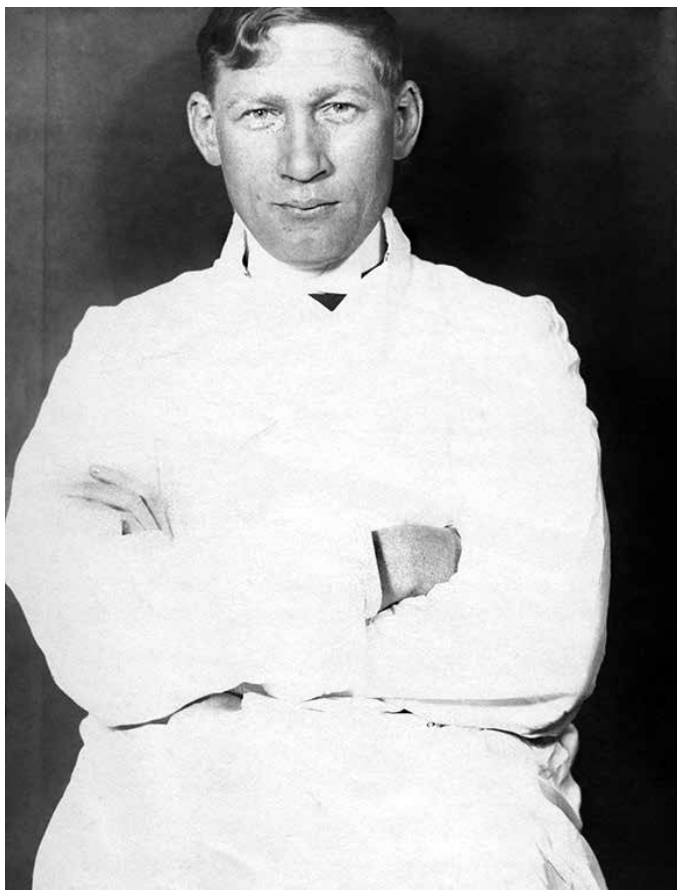
Den nya operationsbyggnaden från 1937. Foto: Sven Sjöstedt

Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

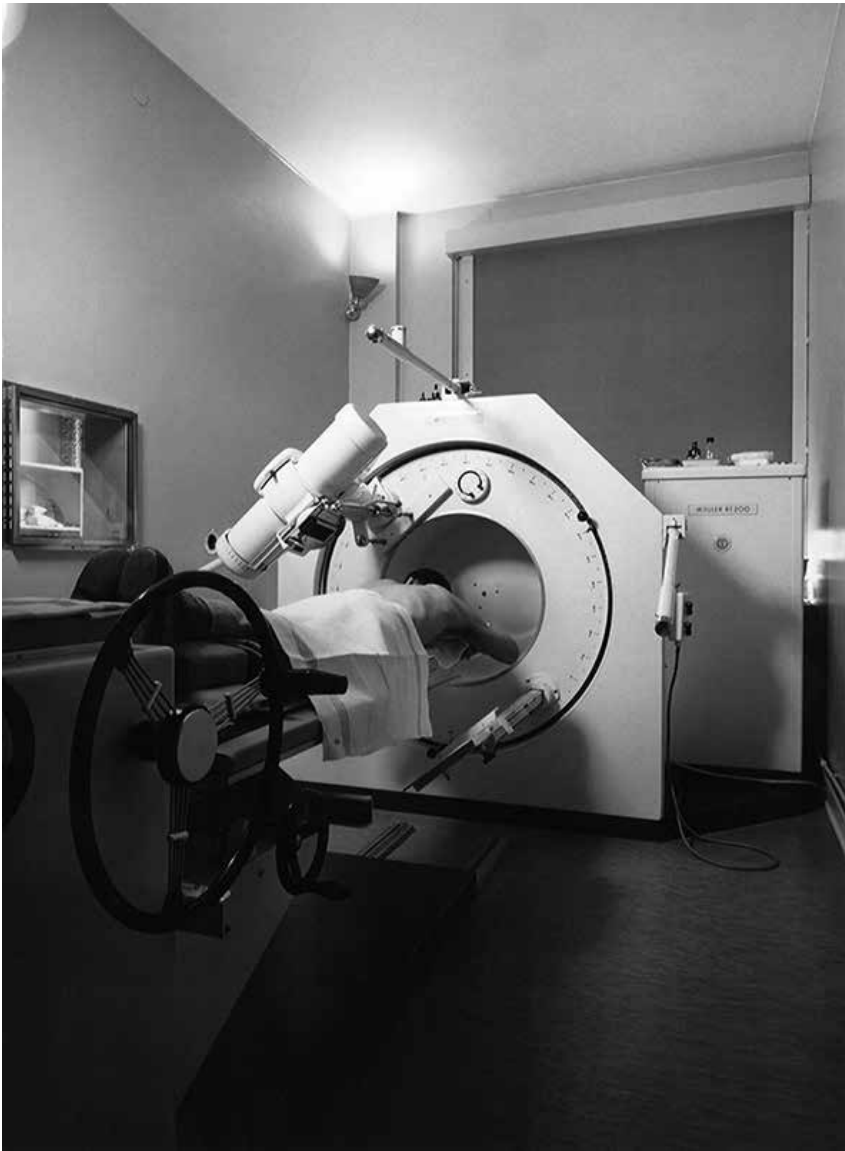
"Apollon och Asklepios"
Väggsulptur på Sahlgrenska
Universitetssjukhusets stora fasad.

Konstnär: Stig Blomberg 1959
Foto: Annika Engström.

Sven Johansson (1880–1959)
är en internationellt känd kirurg
och ortoped. Han är överläkare
i kirurgi vid Göteborgs barnsjuk-
hus 1914–1924 och överläkare vid
Sahlgrenska sjukhuset 1924–1945.

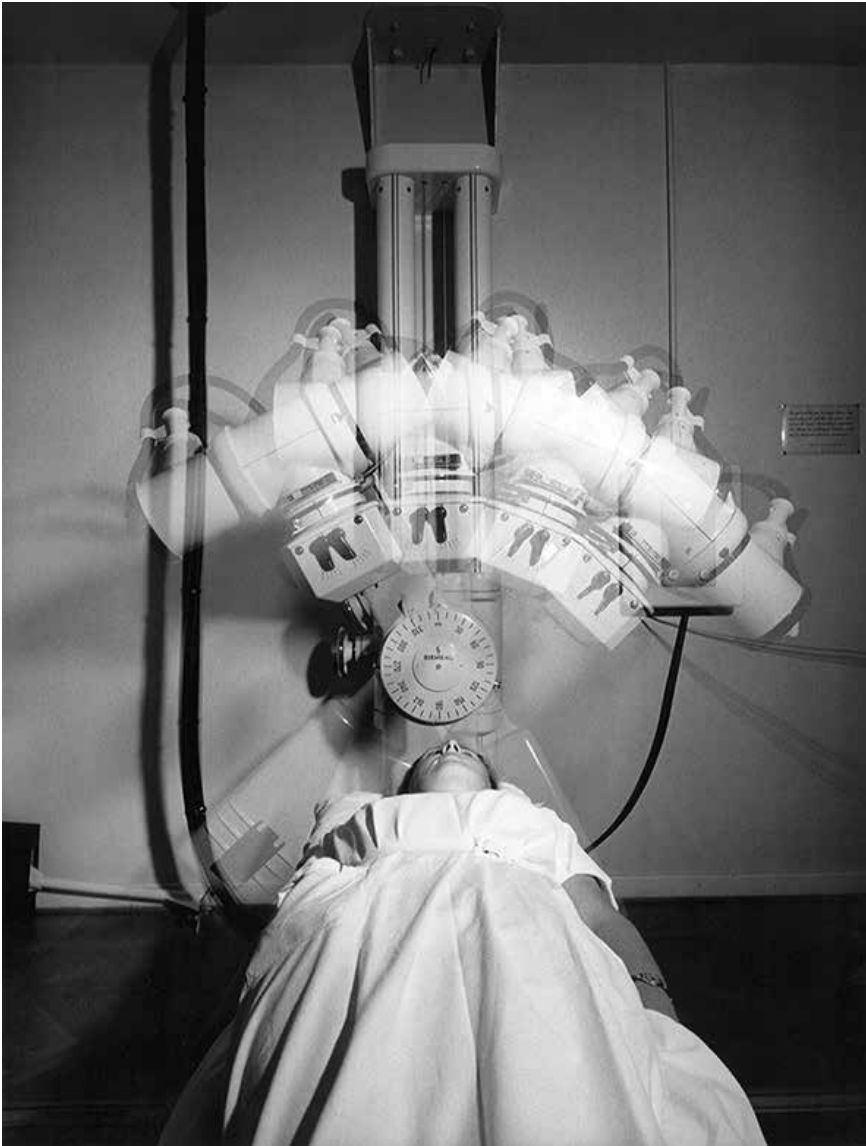
Bild: Sven Johansson, 1920-tal.
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Teleradiumbehandling.

Foto: Sven Sjöstedt 1943
Ur Medicinhistoriska
museets samlingar.

Müller TU1 som ger roterande röntgenstrålning, Siemens pendelapparat och läkarrond på Jubileumskliniken.

Foto: Änggårdens yrkesskolor 1956. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Barnsal 1956. Foto: Änggårdens yrkesskolor. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

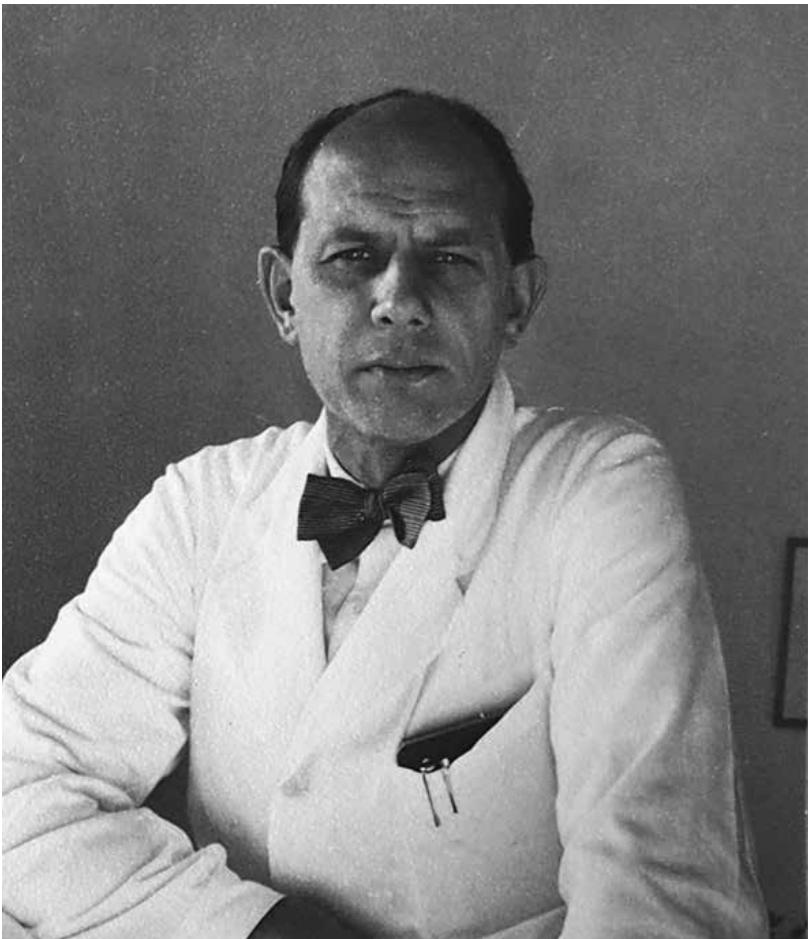

Barnsal 1939. Foto: Sven Sjöstedt. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Kvinnokliniken 1947.

Foto: Th. Christiansson
Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Tage Malmström (1911–1995) är
förlossningsläkare (obstetriker)
och börjar vid Kvinnokliniken i
Göteborg 1949.

Under 50-talet utvecklar han en
sugklocka som ska användas vid
långdragna förlossningar.
Sugklockan fästs på barnets skalp
med hjälp av vakuum och barnet
leds genom förlossningskanalen i
samspel med värkarbetet.

Ur Medicinhistoriska museets
samlingar.

Tvätttransport på Sahlgrenska sjukhuset 1920-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Syrummet på Centraltvätten. Foto: Sven Sjöstedt 1939. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Centraltvätten. Foto: Sven Sjöstedt 1939. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Centraltvätten. Foto: Sven Sjöstedt 1939. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Allmän sal på en vårdavdelning.

Foto: Richard Ahlander 1959
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

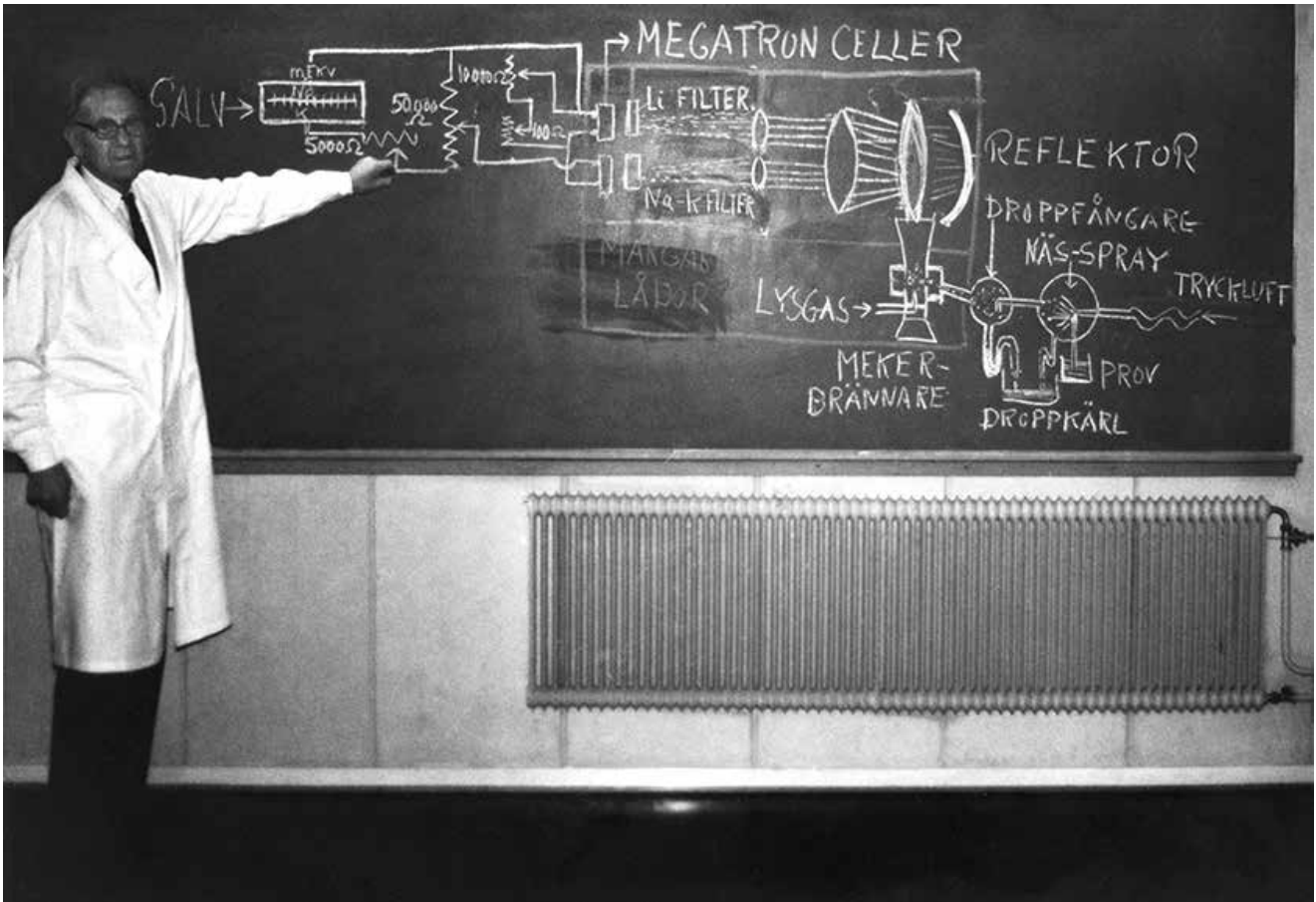
Röntgenavdelningen.

Foto: Änggårdens yrkesskolor 1959
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Röntgenfilmerna granskas.

Foto: Änggårdens yrkesskolor 1959
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Jörgen Lehmann förklarar flamfotometri, 1960-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Sjukhusdirektionen första sammanträde 1933. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

GRÅ RUMMET - ORDNING OCH KONTROLL

Poliser framför vaktstationen i Slottsskogen, tidigt 1900-tal. Göteborgspolisens pensionärsförening.

Rue des Moulins, Henri de Toulouse-Lautrec 1894.
National Gallery of Art

Korridor på Lillhagens sjukhus, 1930-tal.
Medicinhistoriska museets samlingar.

Försörjningstagare vid Gibraltars fattigvårds- och försörjningsanstalt. Tidigt 1900-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Rastgård. Sinnessjukavdelningen vid Gibraltars fattigvårds- och försörjningsanstalt. Tidigt 1900-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

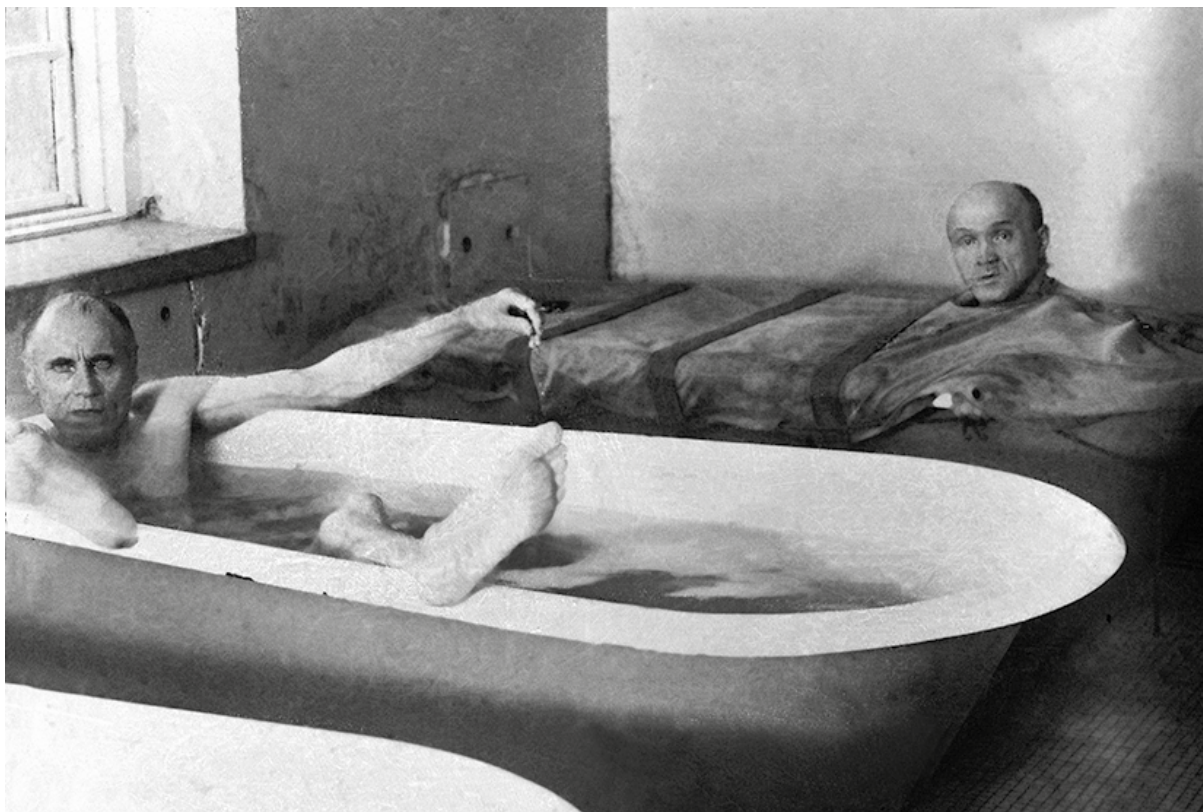

Sinnessjukavdelningen vid Gibraltars fattigvårds- och försörjningsavdelning. Tidigt 1900-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Koltbarn. Barn på en av Vidkärrs barnhems två avdelningar för de allra yngsta. Foto från 1940-talet. Göteborgs stadsmuseum.

ORANGE RUMMET - EN NY TID I PSYKIATRIN

Långbadsbehandling på sinnessjukavdelningen vid Göteborgs fattig- och försörjningsinrättning, tidigt 1900-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Övervakningssal för sänglägesbehandling. Göteborgs hospital i Backa omkring 1900. Göteborgs stadsmuseum

Göteborgs hospital i Gamlestan.
Byggnaden rivs 1963.

Foto: Harald Widéen 1962.
Göteborgs stadsmuseum.

1872 flyttar Göteborgs hospital från
Gamlestan till Hisingen. 1931 byter verksam-
heten namn till S:t Jörgens sjukhus.
Landstinget tar över vården från staten
1967 och bedriver psykiatrisk vård på
S:t Jörgens sjukhus fram till 1992.

Göteborgs stadsmuseum.

Den stora fattigvård- och försörjningsinrätt-
ningen Gibraltar öppnar 1888 när
intagna från "Bracka" på Drottningtorget
och från andra fattighus runt om
i Göteborg flyttas till den nya anläggningen.
Även den här anstalten kommer att kallas
för "Bracka" i folkmun.

Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Flygfoto över Lillhagens sjukhus 1967. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Vitsippsbacken i Lillhagensparken 1980-tal. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Portvaktstugan vid Lillhagens södra station 1932. Här bodde portvakten med familj.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Lillhagens kyrka. Det svartvita fotot är taget i början av 1935, samma år som kyrkan invigs officiellt.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar

Detaljer ur altartavlan i Lillhagens kyrka.

Centralköket på Lillhagen

— här lagas nästan
3 milj. portioner
om året

CENTRALKÖKET PÅ LILLHAGEN ÄR NORRA EUROPAS STÖRSTA KÖK. UGGLAN VAR DÄR OCH TALADE MED ANNE-LIE JOHANSSON SOM ÄR INSTRUKTÖR I KÖKET. HÖN BESVARADE SNALLT VÅRA FRÅGOR, OCH AV DESSA SVAR HAR VI GJORT FÖLJANDE LILLA SAMMANSTÄLLNING.

I Centralköket lagas man ca 2000 portioner tre gånger dagligen, detta gäller då endast patientmaten, dessutom lagas 610 500 portioner personalmat per dag. Detta går ut på att man kommer upp i siffran 1 miljon dagsportioner per år, en dagsportion är alltså frukost, lunch och middag.

Förutom Lillhagen så serverar köket dessutom Lundby, Kärra och Backadalen sjukhus och S:t Jörgens sjukhus. All mat läggs upp portionsvis på brickor i köket, och skickas sedan till Lillhagens olika avdelningar och de övriga institutionerna. Enligt Hälsovårdsnämnden skall maten hålla en temperatur av 60 grader vid serveringen, och det lyckas man med, hur man bär sig åt förstår inte vi, men det går tydligen. Tidigare lagade man också maten till Lövgrödet sjukhus, men det visade sig vara för lång sträcka att transportera maten dit, så numera har Lövgrödet sitt eget kök.

Till plikterna för ett sjukhuskök hör att man måste hålla sig med flera olika dieter för människor med speciella sjukdomar, till exempel diabetiker, mag- och tarmsjuka m.m.

På LS-köket har man ungefär femton stycken olika dieter, några av dessa kanske bara lagas i en portion.

—Varför är det olika mat för patienter och personal?

På den frågan svarar Anne-Lie att kökets resurser inte skulle räckta till för att laga närmare trettusen portioner samtidigt. Det finns inte så många grytor, stekbord etc. så man kan klara av det. Dessutom kan

det kanske upplevas som tjugigt för en personal som kan ha stött och matat ett antal patienter med t.ex. fiskpudding, och sedan gå ner och äta samma fiskpudding i matsalen.

Anslaget för maten 1982 var 14 miljoner, och varje dagsportion för kostar 41 kronor. Man är inte nöjda med anslagetets storlek, maten blir ganska likartad och svår att variera.

Maträtterna följer ett rullande schema, som löper på fem veckor, efter denna tid kommer alltså samma mat tillbaka igen. Det är uträknat att man skall få i sig alla de viktigaste näringsämnen under denna tid. På sommaren har man ett annat schema, med lite lättare mat, ärtsoppa serveras t.ex. inte under sommaren.

Det slängs en hel del mat på sjukhuset, det är tydligen svårt att fastställa riktigt hur mycket. Om man slänger en bricka per dag under ett år, kostar det nästan 15 000 kronor per år.

— Vad skulle ni vilja göra om ni inte var beroende av ekonomin?

— Då kunde vi servera mer grönsaker, t.ex. riktig gränsallad med tomater och gurko. Vi skulle också vilja ha mer lagade efterrätter och söser med gräddor, riktigt smör och annat mer egenhändigt tillagat som vi inte har råd att göra nu.

Det mesta som görs nu av maten är halvfabrikat. Kottbullar och annat kommer från stora matfabriker där maten tillverkas i slutna system. Det skulle bli alltför dyrt att tillverka allt själv.

För ett par veckor sedan genomfördes en enkät i personalmatsalen där man ville få önskemål från personalen om vad som kunde förbättras från kökets sida. Mer än 50 % svarade på enkäten vilket får anses vara en mycket bra siffra. Bearbetningen av svaren kommer att bli ett hårt jobb, men resultatet kommer att införas i lösnitt.

Någon motsvarande enkät bland

patienter kommer ej att genomföras, då det skulle bli alltför krångligt. Vad det gäller patienter i personalmatsalen, så är regeln den att dessa inte får äta där.

— Vi har hört att julbordet är i fara. Stämmer det?

Anne-Lie visste inte detta, men hon har hört ryktet, det kommer visst upifrån någonstans att det skulle vara för dyrt. Kökspersonalen skulle dock beklaga detta, då det är en chans för dem att visa vad de egentligen kan, alla får laga mat, göra fina dekorationer och annat. Dessutom är det ju festligt.

— Äter du själv i matsalen?

— Ja.

VECKANS MENY

Måndag: Lunch: Skinkafile, pot, gröns, potnospot

Middag: Cleverfile, pot, linjosa nansan

Tisdag: Lunch: Coeur de friedelle provencale, pot-pot

Middag: Pann du Pütt, rödbet, potriv
Crene d la KNE

Onsdag: Lunch: -Chinesiska härrullar (Hongkong curlers)

Middag: Pot-bullar, ling, kall-pot, rikost
Potkompott danoise d la cousin

Torsdag: Lunch: Kerv du kunggrill, potnos, rikost

Middag: Rumpsteak of oxer, stuv spenat-pot-nos
Potpudding m saftsauc delicateuse

Freitag: Lunch: Potmiddag, omelett, oskuret korveurpris

Middag: Potlunch fantasia, pot, säs, pot-pot
Rudere naturelle

Lördag: Lunch: Gröt, äggskalldjur, bröd, pot, ljus

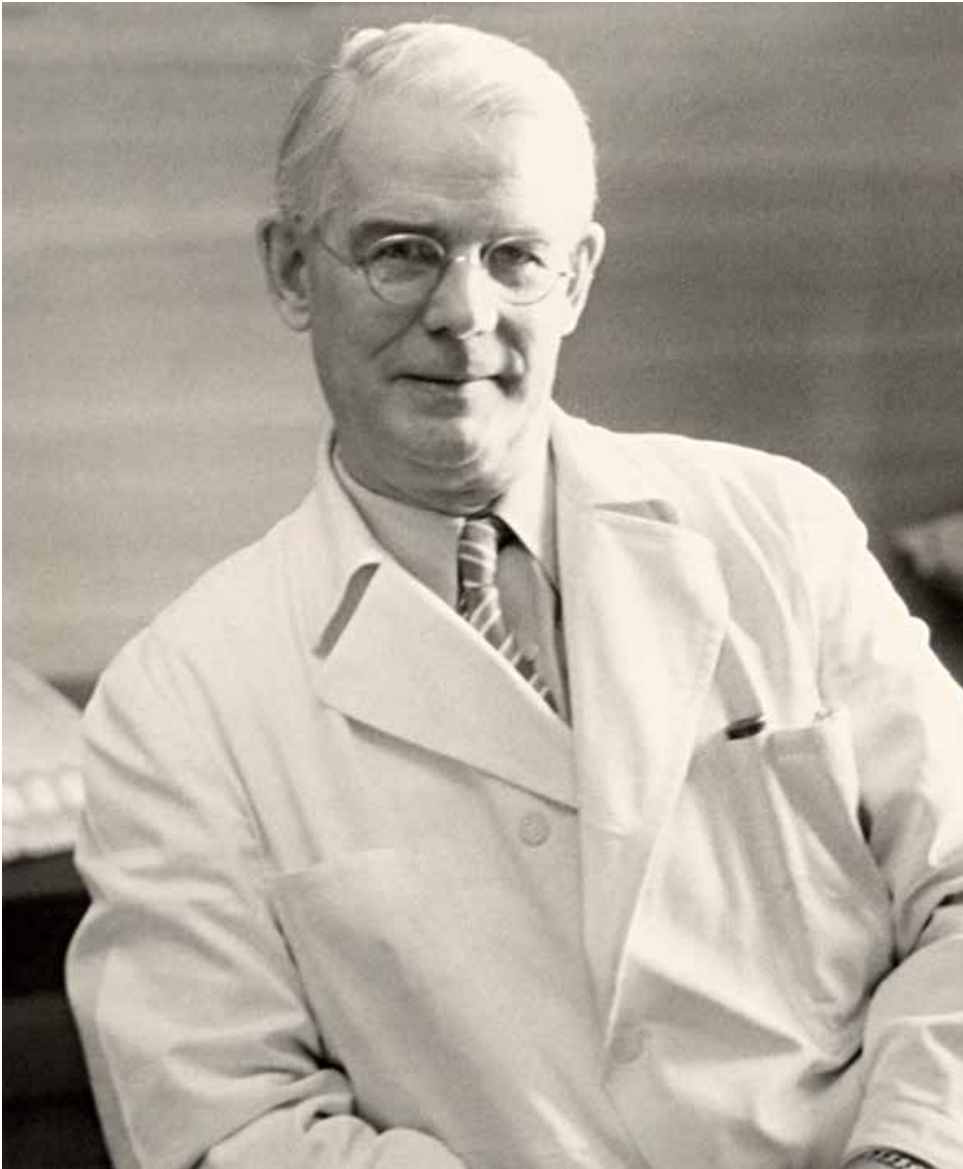
Middag: Söndagssteak du beauf, pot, sauce
Avocadocrene

Söndag: Lunch: Gröt, skaldjursägg, bröd, pot, ljus, bananas

Middag: Lördagsurprise d la veckoresté, pot, säs
Konserverad mums-mums

Ur: Galenskaper i C-köket Christer Andersson (1998)

Psykiatrikern Hakon Sjögren börjar som överläkare vid Lillhagens sjukhus 1940.

Han arbetar på sjukhuset fram till sin pension 1964, de sista åren som sjukhusets styresman. Han arbetar med att ta fram metoder för att diagnostisera psykisk sjukdom, förbättra sjukhusmiljön och aktivera patienterna socialt.

Foto: Svenskt biografiskt lexikon

Eva White (1923–2020) anställs 1963 som chef för studieverksamheten. Hon stannar kvar fram till 1986 då hon lämnar sitt arbete i protest mot de nedskärningar som drabbar verksamheten.

Foto ur "Lillhagenmålarna" (1989)

Ur filmen från Resa till Stenungsön 1964.

Bilderna kommer från några av de filmer från resor, utflykter, högtider och arbetsterapi som dokumenterades av personalen under 60-, 70- och 80-talen. Filmerna som är en del av museets samlingar är fina tidsdokument över vardag och fest på Lillhagens sjukhus.

Ur filmen från resa till Stenungsön 1964.

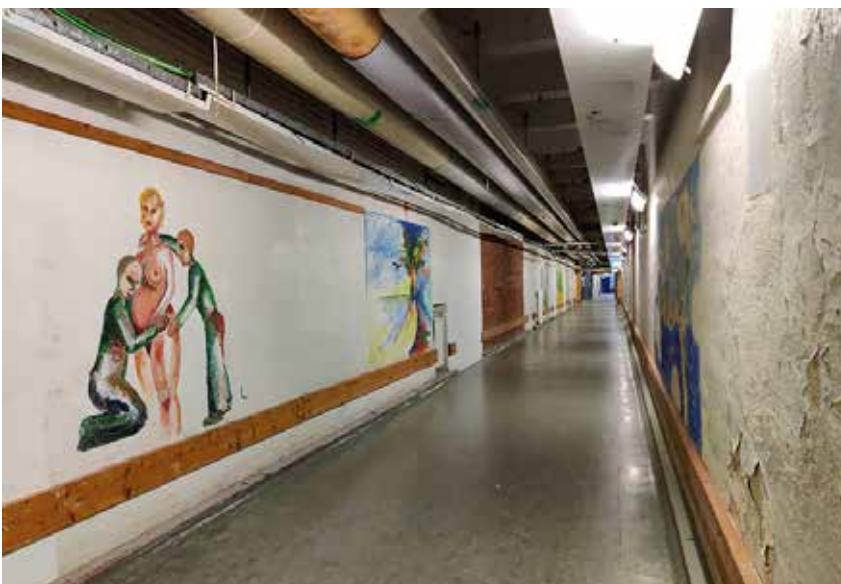
Ur filmen från kräftskiva på Lillhagen 1964.

Ur film från kursverksamheten på Lillhagen 1979.

Kulvertarna under Lillhagen.
Foto: Annika Engström 2021.

Kulvertarna under Lillhagen.
Foto: Annika Engström 2021.

Arbetsterapi Lillhagens sjukhus. Foto: Änggårdens yrkesskolor 1956.
Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

Vävsal för lugna kvinnor, Lillhagen. Foto: Sven Sjöstedt 1947. Ur Medicinhistoriska museets samlingar.

MEDICIN
HISTORISKA
museet

Östra Hamngatan 11,
411 10 Göteborg
+46 (0) 10 - 441 43 00
www.medicinhistoriska.se

